

150/17

2650.31
จุลสาร
VERTICAL FILE

การขอมอบเสือบ้า พ.ศ. ๒๔๖๒

และ

พระราชวังสนามจันทร์

จุลสาร
00526

1
โสมภักดิ์

๒๕๑๑

การข้อมรบเสื่อป่า พ.ศ. ๒๔๖๒

และ

พระราชวังสนามจันทร์

การซ้อมรบเสือป่า พ.ศ. ๒๔๖๒

และ

พระราชวังสนามจันทร์

การสัมมนาอาจารย์วิทยาลัยทักษ์แก้ว ณ วิทยาลัย ในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในต้นเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑ นี้ มีรายการที่น่าสนใจมากอยู่รายการหนึ่ง คือ การอภิปรายเรื่องพระราชวังสนามจันทร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวันที่ ๕ มกราคม เวลา ๒๐.๐๐ น. ข้าพเจ้าคงจะเป็นผู้ฟังเท่านั้น และถึงแม้ว่าเหตุการณ์จะบังคับให้ต้องพูดบ้าง ข้าพเจ้าก็คงจะมีใช้ตัวตงตัวตีในการอภิปราย ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงคิดจะเขียนเรื่องราวให้อ่านกันเป็นอีกส่วนหนึ่ง เชื่อว่าจะมีประโยชน์บ้าง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดพระราชวังสนามจันทร์มาก ถึงจะเห็นได้จากพระราชบันทึกเมื่อต้นรัชกาล ซึ่งข้าพเจ้าขออัญเชิญมาคัดลงไว้ดังต่อไปนี้

“ตั้งแต่วันที่ ๑๓ ถึงวันที่ ๒๐ มกราคม ได้แปรสถานออกไปอยู่ที่สนามจันทร์ ซึ่งทำให้ค่อยมีความสุขช่นกว่าอุค

อยู่ในกรุงเทพ ฯ หน้อยหนึ่ง แต่ถึงกระนั้นก็มีใช้ไปอยู่หนึ่ง ๆ
เงียบ ๆ เพราะได้มีงานอะไรต่อมิอะไรบ้างบางวัน”

ตามปกติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มัก
จะแปรพระราชฐานมาประทับ ณ พระราชวังสนามจันทร์
ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนมีนาคม ซึ่งเป็นเวลาเลยงาน
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาแล้ว และยังไม่ถึงเวลา
งานพระราชพิธีขึ้นปีใหม่ เป็นฤกษ์แล้วก็จะไม่มีฝน เหมาะ
แก่การที่จะจัดการซ้อมรบเสือป่า

การซ้อมรบเสือป่านั้น มักจะเริ่มที่พระราชวังสนาม
จันทร์ โดยซ้อมรบกันระหว่างหน่วยย่อยก่อน แล้วจึงแปร
พระราชฐานไปประทับ ณ ค่ายหลวงบ้านโป่ง เพื่อให้เสือป่า
ได้ไปอยู่ค่าย ก่อนที่จะซ้อมรบใหญ่ในเขตของจังหวัดราชบุรี
บางปีเสือป่าต้องเดินทางไกลด้วย เรื่องที่ข้าพเจ้าจะเล่า
ต่อไปนี้ คือ เรื่องพระราชวังสนามจันทร์ และการซ้อมรบ
เสือป่า พ.ศ. ๒๔๖๒

ใน พ.ศ. ๒๔๖๒ มีเหตุการณ์ทางกรุงเทพ ฯ ทำให้
การแปรพระราชฐานไปยัง พระราชวังสนามจันทร์ และการ
ซ้อมรบเสือป่าต่อล่าไป จนถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ สมเด็จพระ

พระพันปีหลวงสวรรคตเมื่อเดือนตุลาคม และต่อมาพระเจ้า
 ฟ้าเธอกรมหลวงปราจิณกิติบดี ก็ส่นพระชนม์ งานพระราช
 พิธีบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วัน ของสมเด็จพระพันปีหลวง
 และงานพิธี ๕๐ วัน ของพระเจ้าฟ้าเธอกรมหลวงปราจิณ-
 กิติบดี ตกอยู่ปลายเดือนมกราคมติดต่อกันเลยทีเดียว
 นอกจากนั้น นายจ่ายศ (ปานี่ ไกรฤกษ์) มหาตเล็กรับ
 ราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ใกล้รัชชประยูรเกล้า
 ประสบอุบัติเหตุถึงแก่กรรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานที่ตุสิตธานี
 เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์

เมื่อการแปรพระราชฐานต้องล่าไป จึงเสด็จพระราช
 ดำเนินตรงไปประทับ ณ ค่ายหลวงบ้านโป่งเลยทีเดียว ผิด
 จากปีก่อน ๆ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งออก
 จากพระราชวังพญาไท ในตอนบ่าย วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ตรง
 ไปท่าवासกรี แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่ง
 ข้ามไปขึ้นรถไฟที่สถานีบางกอกน้อย สมัยนั้นยังไม่มีสะพาน
 ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา และยังไม่มียานออกจากกรุงเทพฯ

พอเสด็จพระราชดำเนินถึงค่ายหลวงบ้านโป่ง รุ่งขึ้น
ก็เสด็จพระราชดำเนิน ไปยังหมู่บ้านและทุ่งนา เพื่อทอด
พระเนตรภูมิประเทศ ทรงสำรวจ "ยุทธภูมิ" เพราะในวัน
ก่อน^๕ไปก็จะมีซ้อมรบย่อย และอีกสัปดาห์หนึ่งก็จะเริ่มซ้อม
รบใหญ่ รู้สึกว่าทุกคนใช้เวลาว่างในวันแรกนั้นเตรียมตัว
สำหรับการซ้อมรบ บางคนก็ไปหาอะไรรับประทานที่สโมสร
เสื่อป่า ข้าพเจ้านั้นได้ไปเบิกปลูกแซนสีรงชาติมาสำหรับ
ตนเอง เพราะได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้
เป็นนักเรียนเสื่อป่ารับใช้ผู้บัญชาการ กองเสนา หลวงรักษา
พระองค์

ข้าพเจ้าเคยนึกอยู่เสมอว่าการซ้อมรบย่อยนั้น สนุกกว่า
ซ้อมรบใหญ่ เพราะผู้น้อยมีบทบาทที่จะต้องทำมากกว่า และ
เข้าใจง่ายกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^๕ ทรงดำรง
ตำแหน่งประมุขของเสื่อป่า และทรงเป็นผู้บัญชาการ กอง
เสนาหลวงรักษาพระองค์ด้วย ดังนั้นจึงไม่ทรงอำนวยการ
การซ้อมรบย่อยขนาดซ้อมรบระหว่างกรมด้วยพระองค์เอง คือ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง^๕ผู้อำนวยการผลัดเปลี่ยน
กันไป แต่พระราชภารกิจที่ทรงกระทำนั้น คือ ทอดพระเนตร

การซ้อมรบ และเมื่อจบครึ่งหนึ่งแล้ว จะต้องมีการชุมนุมนาย
เสือบ้า เพื่อฟังพระบรมราโชวาทติชมการกระทำของทั้งสอง
ฝ่าย ทงน โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เลิกรบแพ้ชนะกัน
เมื่อใด ไม่ว่าจะเป็กลางวันกลางคืนก็คักคั้นปานใดก็จะต้อง
มีการชุมนุม ณ สถานที่ไกลกับที่รบกันนั้น การเสด็จพระราช
ดำเนินทอดพระเนตรการซ้อมรบดังกล่าวนี้ ถึงแม้ว่าจะมีรถ
ยนต์เป็นพระราชพาหนะ แต่ก็ไม่สะดวกสบายมากนัก เพราะ
ไม่มีถนน รถพระที่นั่งต้องแล่นไปตามทุ่งนาหรือทางเกวียน
เป็นส่วนใหญ่ ถึงเวลาเสวยก็มิได้เสด็จกลับเข้าค่าย เสวย
พระกระยาหารเช้า กลางวัน เย็น ตามทุ่งนา หรือในหมู่บ้าน
เล็ก ๆ นั้นเอง

รายการซ้อมรบย่อยระหว่างกรม มัตถิง

- ๗ กุมภาพันธ์ เวลาเย็น ซ้อมรบระหว่างกรมราบหลวง กับ
กรมราบตะวันตก (พระยาราชาโกษา เป็น
ผู้อำนวยการ)
- ๘ กุมภาพันธ์ เวลากลางวัน ซ้อมรบระหว่าง กรมพราน
หลวง และกรมหนักเรียนเสือบ้าหลวง
(เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี เป็นผู้อำนวยการ)
เสวยพระกระยาหารค่ำบนรถยนต์พระที่นั่ง

- ๙ กุมภาพันธ์ เวลาบ่าย ซ้อมรบระหว่าง กรมราชนาวิ
และปืนใหญ่ ฝ่ายหนึ่ง กับ กรมม้าหลวง
และเหล่าวิเศษ อีกฝ่ายหนึ่ง (ม.จ.
มงคลประวัติ สวัสดิ์กกุล เป็นผู้อำนวยการ)
- ๑๐ กุมภาพันธ์ เวลากลางวัน ซ้อมรบระหว่างกรมเสือป่า
ราบเบา กับกรมเสือป่าราบหนัก (พระยา
นนทิสิน เป็นผู้อำนวยการ) เสวยพระ-
กระยาหารกลางวันกลางทุ่ง
- ๑๑ กุมภาพันธ์ พักซ้อมรบ กรมม้าหลวงแสดงกีฬาบน
หลังม้า
- ๑๒ กุมภาพันธ์ เวลากลางวันจนค่ำ ซ้อมรบระหว่างกรม
ผสม มีราบเบา ม้าหลวง ราชนาวิและ
ทหารรักษาวังส่วนหนึ่ง เป็นฝ่ายหนึ่ง กับ
ราบหนัก ปืนใหญ่ เหล่าวิเศษและทหาร
รักษาวังอีกส่วนหนึ่ง เป็นอีกฝ่ายหนึ่ง
(เข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงดำเนินการเอง) เสวยพระกระยาหาร
กลางวันกลางทุ่ง

ต่อจากนั้นกึ่งกลางการซ่อมรบใหญ่ ซึ่งใช้เวลาหนึ่งสัปดาห์
เต็ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอำนาจการเอง กอง
เสนาหลวงรักษาพระองค์เป็นฝ่ายแดง ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านไร่
มีรองผู้บัญชาการเป็นแม่ทัพ กรมทหารรักษาวังเป็นฝ่าย
น้ำเงิน ตั้งอยู่ที่ตำบลนครชุม ในวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์
ตอนเย็นมี ประชุมกรรมการ อธิบาย คำ สมมุติ เหตุการณ์ที่จะ
นำไปสู่การรบให้แม่ทัพฝ่ายแดงรับทราบที่บ้านไร่ ทางฝ่าย
น้ำเงินก็คงเช่นเดียวกัน แต่คำสมมุติที่ให้ฝ่ายหนึ่งรับทราบ
นั้นย่อมไม่เหมือนกับที่ให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ เพราะให้มอง
จากคนละทิศ และเป็นศัตรูกันย่อมมีเป้าหมายตรงกันข้าม

การรบเริ่มหลังจากเวลารับประทาน กลางวันในวันที่
๑๔ กุมภาพันธ์ กำลังส่วนหนึ่งของฝ่ายน้ำเงินมาตีฝ่ายแดง
ถึง ๒ ครั้ง ไม่เป็นผลสำเร็จต้องถอยกลับไป ทางฝ่ายแดง
เสือบ้ารบเบาเป็นกองที่ออกรับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการรบ ถึงตอนเย็นเสด็จ
ลงจากรถพระที่นั่ง ประทับพระเก้าอี้สนามที่กลางทุ่งตำบล
บ้านไร่ ขณะที่ทรงรอเวลาที่จะทอดพระเนตรเหตุการณ์อยู่ มี
การถ่ายพระบรมฉายาลักษณ์ พร้อมด้วยนายเสือบ้าและผู้รับ

ใช้ร่วมทั้งข้าพเจ้าด้วย พระบรมฉายาลักษณ์ ที่ถ่าย วันนั้นเป็น
 “รูปประวัติศาสตร์” มีผู้ได้ชมกันอย่างแพร่หลาย เพราะ
 บริษัทเต็กเซ่งหยู นำไปประกอบการโฆษณาขายยาฤๅษณา
 กลั่น คือนวนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับแรมใน
 เต็นท์กลางทุ่งนั่นเอง มีประชุมกรรมการ กราบบังคมทูล
 รายงานเหตุการณ์ที่ได้ผ่านมา ตอนกลางคืน ถึงเวลา
 ๒ นาฬิกาเศษ ของวันรุ่งขึ้นเสวยออกใช้ด้วยหนึ่ง แล้วก็
 เสด็จเข้าที่พระบรรทมในเต็นท์

ข้าพเจ้ามีโชคดีอย่างมาก ที่ได้อยู่เป็นนักเรียนเสือบ่า
 รับใช้ เพราะอยู่อย่างนี้ได้ทราบเหตุการณ์และความเคลื่อนไหว
 ไหวทั้งสองฝ่าย ในวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ฝ่ายแดงออกตีได้
 ตอน ๑๐ นาฬิกา ยังไม่ทันไรฝ่ายนำเงินก็แตกกระจายไป
 เพราะกำลังเกิดความปั่นป่วนขึ้นในกองทัพฝ่ายนำเงิน
 แม่ทัพบ่วย กำลังเปลี่ยนตัวผู้นำทัพใหญ่ ส่วนฝ่ายแดงนั้นก็
 ไม่ได้เตรียมตัวที่จะรุกใหญ่ เลยพักรบกันชั่วคราว

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ฝ่ายแดงเคลื่อนทัพไปยึด
 ที่มั่นที่ตำบลคลองตากค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จ
 พระราชดำเนินย้ายที่ประทับตามไปด้วย ถึงคลองตากคแล้ว
 จึงได้เสวยพระกระยาหารเช้า วันนั้นไม่มีการรบ คงจะสอดคล้อง

กุมเชิงกันอยู่ ตอนเย็นเสด็จพระราชดำเนินไปที่ทุ่งโพธาราม
ทรงเลือกที่ประทับสำหรับ วันรุ่งขึ้นได้ ที่ตำบลบ้านคางแดง
แล้วก็เสด็จพระราชดำเนินกลับพักแรมที่คลองตากด

ในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ มีการรบประปรายตั้งแต่เช้า
เสวยพระกระยาหารเช้ากลางทุ่งแล้วเสด็จไปทอดพระเนตร
ตอนบ่ายเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร สนามเพลาะ
ของฝ่ายน้ำเงิน แล้วเสด็จกลับพักแรมที่บ้านคางแดง ที่น
สบายดีมาก มีฟุ่มไม้บังแสงแดดในเวลาเย็น

วันที่ ๑๘ ต่อกับวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ เป็นวันสำคัญ
มีการรบใหญ่ ตอนบ่ายของวันที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาค่ายหลวงโพธาราม ทรง
พักผ่อนพระอิริยาบถ ถึงเวลา ๔ นาฬิกาของวันที่ ๑๙ ยังไม่
ได้เข้าห้องพระบรรทม เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร
การรบชนแตกหัก ฝ่ายแดงเข้าตีสนามเพลาะของฝ่ายน้ำเงิน
ถึงเวลาย่ำรุ่งเศษ ก็เข้าประจัญบานและเสร็จการรบ แล้วก็
กลับเข้าค่ายโพธารามรวมกันทั้งหมด

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ เป็นวันสรุปผล เสือป่าได้
พักผ่อนเกือบตลอดวัน ถึงตอนเย็นมีการชุมนุมเสือป่าชน
สัญญาบัตร เสนาธิการเสือป่าอ่านคำกราบบังคมทูลรายงาน

การซ้อมรบ ทิชมการกระทำของทั้งสองฝ่าย แล้วมี
พระบรมราโชวาท ที่วันนั้นมีการเลียงและการรื่นเริง
อย่างสนุกสนาน มีการแสดงละครสองคณะ คณะเจ้าคุณ
ประสิทธิ์ศุภการ (เจ้าพระยารามราฆพ) เล่นรำคลำโบ
แล้วคณะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเรียกว่า "ฝ่าย
หลวง" แสดงละครพูดเชิงภาพยนตร์ เรื่อง สร้อยคอไข่มุก
ละครเรื่องนี้ถึง ๑๕ ฉาก และข้าพเจ้าแสดงเป็นตัว
ประกอบด้วยผู้หนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับ
จากค่ายหลวงโพธาราม เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ โดยรถไฟ
พระที่นั่ง เสด็จลงที่สถานสนามจันทร์ ขนรถยนต์พระที่นั่ง
มาเทียบหน้าพระที่นั่งพิมานปฐม ในพระราชวังสนามจันทร์
แต่ที่ประทับในวันนั้น คือ พระที่นั่งวัชรรมยา ประทับอยู่ที่นี้
เพียงคืนเดียว แล้วก็แปรพระราชฐานไปประทับที่พระตำหนัก
สวนนันทอุทยานเป็นเวลาหนึ่งเดือน

ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระสำราญมาก ขณะที่ประทับอยู่ที่พระตำหนักสวน
นันทอุทยานครั้งนั้น พระตำหนักหลังนี้เป็นเรือนไม้แบบไทย
ขณะนี้ใคร่อย้ายไปไว้ที่หลัง พระที่นั่งอุดรในพระราชวังดุสิต

เรียกว่า “เรือนต้น” ห้องของข้าพเจ้าอยู่ติดกับห้องเสวย
มีประตูเข้าออกอยู่ทางด้านห้องเสวยเท่านั้น จึงมีความ
ลำบากอยู่ในข้อที่ว่าเข้าออกไม่ได้ ขณะที่ประทับอยู่ที่โต๊ะ
เสวย ต้องระมัดระวังในเรื่องการเข้าออกอยู่เช่น
หนังสือ เพราะไม่ประสงค์จะใช้หน้าต่างแทนประตู

พระราชกิจประจำวันขณะที่ประทับอยู่ที่พระตำหนัก
สวนนันทอุทยาน คือ เวลากลางวันทรงพระอักษร เวลา
เย็นเสด็จลงที่สนามทรงเล่นกีฬา หรือทอดพระเนตรการ
เล่นกีฬา ตอนกลางคืนทรงเล่นรำกล่าโบ และทอดพระเนตร
รำกล่าโบ มีพระราชภารกิจอย่างอื่น ๆ มาแทรกเป็นครั้งคราว
วันที่ ๒๑ มีนาคม จึงได้เสด็จกลับพระราชวังสนามจันทร์

การเล่นรำกล่าโบสนุกมาก แบ่งผู้เล่นออกเป็นสอง
ฝ่าย ผลัดกันแสดงบนเวทีละคร แต่ละฝ่ายมีหัวหน้าชุด
เรียกว่า “กัปตัน” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดง
ควายเสมอ แต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้อื่นเป็น
กัปตันวันละสองคน กัปตันรู้ตัวล่วงหน้าหนึ่งวัน จะต้อง
คิดว่าจะนำภักษาหรือคำพังเพยใดมาแสดง แยกเป็นคำละ
ฉาก แล้วเล่นรวมคำแสดง ความหมายของภักษาหรือคำ
พังเพยนั้น ในฉากสุดท้าย โดยมากแต่ละฝ่ายเล่น ๔ คำ ๔ ฉาก

แล้วรวมคำอีก ๑ ฉาก รวมเป็น ๕ ฉาก เมื่อฝ่ายหนึ่งเล่น
อีกฝ่ายหนึ่งดู ฝ่ายที่ดูต้องทายให้ได้ว่า ภาษีคืออะไรหรือ
คำพังเพยอะไร ถ้าทายไม่ถูกฝ่ายเล่นก็อาจเล่นรวมคำใหม่
คิดเรื่องใหม่ให้ง่ายเข้า

เมื่อกัปตันคิดเลือกภาษีแล้วก็เก็บไว้เป็นความลับ
ถึงเวลาแสดงจึงประชุมฝ่ายของตนภายในโรงละคร อธิบาย
ชี้แจงให้ทุกคนในฝ่ายของตนทราบว่า ได้วางโครงการที่
จะแสดงภาษีอะไร และเล่นอย่างไร ให้ผู้ใดเล่นเป็นตั
วอะไร ผู้ที่ร่วมแสดงจะออกความเห็นแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้
ดีขึ้นอย่างไรก็ได้ แต่ต้องรีบคิดรีบทำ เพราะจะต้องเปิด
ฉากภายในเวลาที่จะมาถึงนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าการเล่นรำคลำใบ
และตลกกัปตันเป็นพระบรมราชาไชยบายที่จะฝึกผู้นำนั่นเอง

เพื่อให้ท่านผู้อ่านเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าขอ
เล่าเรื่องการแสดงที่ข้าพเจ้าเป็นกัปตัน คือ เมื่อคืนวันที่ ๒๙
กุมภาพันธ์ วันนั้นเป็นวันอิศวารทางสุริยคติ สิบจึงจะมี
ครึ่งหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงอยู่ใน ชุดที่จะแสดง
ด้วย ข้าพเจ้าจึงตั้งใจทำหน้าที่กัปตันให้ดีที่สุด พอถึงเวลา
จะแสดงก็ไปประชุมหลังเวทีละคร ชี้แจงโครงการว่า จะ
แสดงเรื่อง "รักดีห้ามจ้าว" และว่าจะแสดงคำโตอย่างไร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกตัญญูเกี่ยวกับรายละเอียดของการแสดงหลายประการด้วยกัน จนถึงกับต้องเลือกภาษาตีพิมพ์ และได้เลือก " วรรณกรรมลือโลก " คำว่า " วรรณ " เล่นเรื่องการแทงวัวในสเปน เมื่อนักแทงวัวออกมาแสดงครั้งหนึ่งแล้ว ชาวบ้านที่หนึ่งคูดู ลูกขึ้นมาอาสาว่าจะสู้กับวัวโดยไม่ใช้อาวุธใดๆ เลย ผู้อื่นตกใจเกรงอันตราย แต่ก่อนอนุญาตให้เขาลองดู ชาวบ้านผู้หนึ่งแต่งตัวสีขาวออกมาสู้กับวัว ตามปกตินี้ วัวย่อมวิ่งเข้าชนสิ่งที่มันแดง พอเห็นสีขาวก็วิ่งหนีไม่ทำอันตราย คนดูจึงให้ร้องด้วยความพอใจ จากที่ ๒ คำว่า " หาย " เล่นในตอนไมยราพสะกดทัพอุ้มพระรามลงไปเมืองบาดาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นคนพากย์ จากที่ ๓ เล่นเรื่องจับผู้ร้าย ตำรวจล้อมหน้ากักตัวที่บ้านแห่งหนึ่ง แต่หน้ากักตัวออกอุบายเอาปืนพาดหน้าต่างวางขูไว้ ตัวเองหนีไปได้ จากที่ ๔ คำว่า " คอก " แสดงเรื่องที่บ้านชาวนาผู้ชายสองคนมาอาศัยบ้านชาวนา คู่ที่หนึ่งมีหมี่มาด้วยสองตัว จึงเอาหมี่ไปขังไว้ในคอกสัตว์หลังบ้าน ชายคู่ที่ ๒ นั้นเป็นโจร พอคนเผลอก็จะไปขโมยหมี่ในแล้ว เปิดคอกสัตว์เข้าไปเลยถูกหมี่ตะครุบจับตัวไว้ได้ เมื่อแสดงจบ ๔ คำแล้ว ก็เล่น

เล่นรวมคำ เล่นเรื่องหน้ากาคำอีก สมัยนั้นชอบเรื่องหน้า
 กาคำกันมาก ใครแสดงอะไรก็มักจะมีหน้ากาคำมาแซม
 อยู่เสมอ คือ แต่งเรื่องต่อกันไป เรื่องหน้ากาคำของ
 ข้าพเจ้านั้น เริ่มด้วยตำรวจปลอมเป็น พวกผู้ร้ายมาที่
 บ้านเศรษฐี เพื่อจะจับหน้ากาคำ ส่วนหน้ากาคำนั้น
 ปลอมเป็นตำรวจ เมื่อตำรวจปลอมมาพบผู้ร้ายปลอมเข้า ผู้ร้าย
 ก็เป็นผู้จับตำรวจ แล้วเลยขโมยเงินเศรษฐีไป เมื่อผู้ร้าย
 จจริงหนีไปแล้ว ตำรวจจริงส่ง "ล่อมคอก" เป็นการใหญ่
 ให้ระวางคนแปลกหน้าที่มาติดต่อ ฯลฯ หน้ากาคำนั้นต้อง
 ยังไม่ตาย เพื่อจะได้แต่งเรื่องแสดงกันต่อไปอีก

เวลาเย็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มักจะเสด็จลงที่
 สนาม เพื่อทรงเล่นกีฬา กับข้าราชการบริพาร บางทีก็ไม่ได้
 ทรงเล่นเอง เป็นแต่ทอดพระเนตรผู้อื่นเล่น มีกีฬาอย่างหนึ่ง
 ที่ทรงคิดขึ้น เล่นฝ่ายละ ๖ คน ใช้มือถือลูกบอลข้ามตาข่าย ซึ่ง
 ดูเหมือนคนคล้ายวอลเลย์บอลนั่นเอง เรียกว่า "แฮนด์บอล" สนุก
 ตีมาก การแข่งขันแฮนด์บอล ครั้งหนึ่งระหว่างชุดกีฬา ๔ ชุด
 และมีรางวัลพระราชทาน ชุดมหาดเล็กใต้ที่ ๑ ได้รับพระราช
 ทานรางวัลบุหรี ๖ หีบ ชุดทหารมหาดเล็กใต้ที่ ๒ ได้ ๒ หีบ
 ชุดเสือบ้านครไชยศรีใต้ที่ ๓ ได้ ๑ หีบ ชุดทหารราบ ๑๒ ได้

สุดท้ายได้รับพระราชทานรางวัลที่เรียกว่า “รางวัลเยาะเย้ย”
คือ ไกลูกบอลมศิวอักษรเขียนว่า “สำหรับฝึกหัด”

อยู่ที่พระตำหนักสวนนันทอุทยาน วันหนึ่งข้าพเจ้าเดิน
ขึ้นเห็นผู้ชายคนหนึ่งถูกมัดติดอยู่กับต้นมะพร้าว มีท่อผ้า
ท่อใหญ่วางอยู่ใกล้ๆ บนพื้นดิน ชายคนนั้น คือ “อายฉิว”
อาชีพนวมัย ถูกจับมัดไว้ตั้งแต่ก่อนสว่าง ปรากฏว่า สอง
สามวันมาแล้ว มหาเด็กราชบริวารเสื่อผ้าหายกันไม่หยุด
หย่อน เพิ่งจะมาจับตัวชวมัยได้ เสื่อและกางเกงที่ “อายฉิว”
สวมอยู่ก็เป็นเสื่อผ้าที่มันชวมัยไป เจ้าของมาเห็นเข้าจำได้
แต่กรังเกียดยิ่งนัก ไม่ยอมรับกลับคืน “อายฉิว” ออกอาเจียงนัก
มาชวมัยถึงในพระราชฐาน ชวมัยได้ของไปแล้วยังกลับมา
ชวมัยใหม่อีก ความทราบถึงพระเนตรพระกรรณของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ส่งพระ
ราชอาชญา โบาย ๓๐ ที แล้วปล่อยตัวไป

ระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ที่
พระตำหนักสวนนันทอุทยานคราวนี้ มีพระราชมงคลพิเศษ
หลายอย่างดังนี้

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พระราชทานประกาศนียบัตร
และรางวัลประจำปีแก่นักเรียน แล้วมีพระบรมราโชวาท

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ มังงานขึ้นพระตำหนัก ตอน
กลางวันเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรนายทหารและ
นายเสือป่ายิงเป้า ทราบว่าพระยาเทพอรชุน และพระยา
ศักดาพิเศศวรฤทธิ์ยิ่งดีมาก ขากลับเสด็จพระราชดำเนินไป
ยังเรือนจำ ทอดพระเนตรการกินอยู่ของนักโทษ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปล่อยนักโทษ ๓ คน คนหนึ่งมีความ
ผิดปล้นวัว อีกสองคนปล้นทรัพย์ ยังเหลือเวลาที่จะต้องถูก
จองจำคนละ ๒-๓ ปี พระราชทานเสื้อผ้า และมีพระบรม
ราชาไชวาท ตอนกลางคืน พระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำแก่นาย
เสือป่า แล้วมีภาพยนตร์เรื่องสวนสนามเสือป่าและทหารอาสา
สวนสนามที่กรุงปารีส เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๑

วันที่ ๑๑ มีนาคม เสด็จพระราชดำเนินพระราชวัง
สนามจันทร์ตอนเย็น เพื่อให้คณะนายทหารเรือญี่ปุ่นเฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาท พระราชทานเลี้ยงน้าชา

วันที่ ๑๔ มีนาคม พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงชุมพร
เขตอุดมศักดิ์ พาโอรสทั้ง ๔ มากราบถวายบังคมลาไปศึกษา
ต่อที่ประเทศอังกฤษ

ท่านที่อ่านบันทึกนี้ อาจสงสัยว่าเหตุใดพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว จึงประทับอยู่ที่พระตำหนักสวนนั้นทอดอุทยาน

นานนัก และได้ทรงทำอะไรอีกบ้าง นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าตอบได้ทันทีว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหนังสือราชการที่ราชเลขาธิการ นำทูลเกล้าฯ ถวายเป็นปกติ เมื่อเสร็จแล้วมีเวลาว่างก็มีได้เคยทรงปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยไม่มีประโยชน์ พระราชวังสนามจันทร์เป็นที่ที่ใต้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครหลายเรื่อง และในครั้ง^๕ที่^๖พระตำหนักสวนนั้นทูลอุทยาน ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง "แมลงป่องทอง" ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่า เรื่องหน้ากากดำ เป็นเหตุที่ชวนให้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องแมลงป่องทองหรืออย่างไร

ตัวข้าพเจ้าเองมีเรื่องพัวพันอยู่กับพระราชนิพนธ์เรื่องแมลงป่องทองเป็นอันมาก คือ พื่อทรงพระราชนิพนธ์เสร็จตอนที่หนึ่ง (ซึ่งมี ๑๑ บท) เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ก็พระราชทานมาให้ข้าพเจ้าอ่านเสียก่อน ^๕ ^๖ ทรงเพราะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้ามีหน้าที่อ่านให้ข้าราชการผู้ใหญ่ที่ร่วมโต๊ะเสวยพระกระยาหารค่ำฟัง อีกส่วนต่อมาจึงได้เริ่มอ่านที่โต๊ะเสวย อ่านสามวันติดต่อกัน สองวันแรกวันละ ๔ บท วันที่สาม ๓ บท แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระราชนิพนธ์ตอนที่สองที่สามต่อไปตามลำดับ

พระราชนิพนธ์เรื่องแมลงป่องทองยาวมาก ข้าพเจ้าได้อ่านถวายต่อที่พระราชวังสนามจันทร์ ที่พระราชวังพญาไท และไปจับเอาที่ศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมที่นั่นในเดือนพฤษภาคม ต่อมา ในวันสุดท้ายที่จังหวัดสมุทรปราการนั้น ข้าพเจ้าอ่านถวายติดต่อกันเป็นเวลาสองชั่วโมงครึ่งโดยมิได้หยุดเลย

นอกจากที่กล่าวมานี้ข้าพเจ้ายังเกี่ยวกับแมลงป่องทอง ในฐานะที่เป็นผู้จัดการพิมพ์วารสารรายสัปดาห์ "คุสิตสมิต" ร่วมกับหม่อมเจ้าคุณภากร วรวรณ ต้องจัดส่งโรงพิมพ์ตรวจปรู๊ฟ ติดต่อกับศิลปินให้เขียนภาพประกอบ เมื่อพิมพ์ครั้งแรกในวารสารคุสิตสมิตนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ที่พระตำหนักสวนนั้นทอดยานเดือนหนึ่ง แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับมาที่พระราชวังสนามจันทร์ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ประทับที่พระที่นั่งวชิรมงกุฎเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ ให้พนักงานพระราชพิธีเกล็ดงศกขึ้นปีใหม่

ข้าพเจ้าและเพื่อน ๆ หลายคนก็ใจที่เสด็จพระราช
 ดำเนินกลับมายังพระราชวังสนามจันทร์ เพราะอยู่ที่พระ
 กำหนดที่สวนนั้นที่อุทยานมีความลำบากส่วนตัวอยู่บ้าง เช่น
 ในเรื่อง อาหาร การอาบน้ำ และห้องทำงาน มักจะต้องกลับ
 มาอาบน้ำที่พระราชวังสนามจันทร์บ่อย ๆ เสื้อผ้าข้าวของ
 ส่วนใหญ่ก็เก็บไว้ที่ห้อง ณ พระราชวังสนามจันทร์ คือ
 ห้องในเรือนหลังสี่เทา หลังพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ ที่
 พระราชวังสนามจันทร์ ข้าพเจ้าใช้ห้องนั้นเก็บข้าวของและ
 รับประทานอาหาร นอนในแพที่อยู่ข้างหลังพระตำหนักนั้น
 (ต่อไฟฟ้าลงไปใช้ในแพถึง ๔ ดวง) และทำงานที่ชั้นล่างของ
 พระตำหนัก งานส่วนใหญ่เกี่ยวกับการออกวารสารคฤศติสมิต
 รายสัปดาห์รวมไปถึงการติดต่อกับโรงพิมพ์ที่กรุงเทพฯ มี
 หนังสือติดต่อกับผู้รับและเก็บเงินค่าบำรุง พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวจะประทับอยู่ ณ ที่ใดก็ตาม ตลอดจนเวลา
 ช่อมรบบ วารสารคฤศติสมิตจะต้องออกตามกำหนดวันเสมอ

พระราชวังสนามจันทร์มีบริเวณสนามกว้างขวางกว่า
 ที่พระตำหนักสวนนั้นที่อุทยานมาก ฉะนั้น จึงมีกีฬาหลาย

อย่าง เวลาเย็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงที่สนามหน้าพระที่นั่งพิมานปฐม เป็นปกติ ด้านหลังพระที่นั่งเป็นสนามว่า มีคนเล่นกันมาก เพราะลมแรงดี

มีการแข่งขันฟุตบอลระหว่างชุดต่าง ๆ ๕ ชุด เพื่อรับถ้วยรางวัลพระราชทาน คู่สุดท้ายเล่นแข่งขันเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม เสือป่านครไชยศรีชนะทหารราบ ๑๒ ถึง ๕ ประตู ต่อ ๐ ได้รับพระราชทานถ้วยรางวัล แต่ที่จริงไม่ใช่ด้วยเป็นพระปฐมเจดีย์จำลอง ทำด้วยเงิน พระราชทานแก่ชุดที่ชนะเลิศ นอกนั้นก็มียุติบัตรพระราชทานเป็นรายบุคคล ทั้งผู้ชนะและผู้แพ้ เสือป่านครไชยศรีให้รางวัลพระราชทานเป็นการใหญ่ เดินผ่านหน้าที่ประทับ หลังจากการแข่งขันและแห่ในวันนั้น ยังไม่ค่ำ มีเด็กจีนสองคนมาแสดงการหกคะเมนถวายทอดพระเนตร ตัวอ่อนมาก อายุยังน้อยจึงน่าเอ็นดู

ก่อนเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้แก่มหาดเล็ก ๑๒ คน คือ

๑. นายจำเรศ เป็นหลวงสิทธิ์นายเวร (แต่ท่านผู้นี้ไม่อยู่ จึงพระราชทานในวันหลังที่กรุงเทพฯ)

๒. นายพิจารณาสรรพกิจ เป็นนายจ่ายวัด
 ๓. นายเสนองานประภาษ เป็น นายจำเรศ
 ๔. นายรองเสนห์ เป็นนายฉันท หุ้มแพร
 ๕. นายรองกวค เป็น นายเล่ห์อาวุธ
 ๖. นายรองสุคติจินดา เป็น นายเสนองานประภาษ
 ๗. นายรองเล่ห์อาวุธ เป็น นายสนองราชบรรหาร
- และยังมีที่ได้เป็นรองหุ้มแพรอีก ๕ คน คือ นายชบุ
นายศุกร นายชิต นายแสง และนายมะลิ

นอกจากนี้ยังมีผู้ได้รับพระราชทานรางวัลพิเศษ
ห้าหกคน รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย เรียกว่ารางวัลความหมั่น
รางวัลพระราชทานที่ข้าพเจ้าได้รับครั้งนี้ คือ นาฬิกา
ข้อมือเรือนกลม หน้าปัดสีน้ำเงิน สายหนัง เป็นพระมหา
กรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ

สนามจันทร์หอมรบจบเพียงนี้
ถึงวันดคนดคงมีใหม่
พระคุณพระมหากษัตริย์ไทย
ยังฝังใจแน่นอนอยู่มีรูป

๑
๒
๓
๔
๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐

